é!

sì
oui
ja
yes
sí
Да
是
نعم

Afermativ. Piemontèis

L'ànima dël comerse:
reclam e ansëgne

Corea dël Nòrd:
ël bluff ëd la bomba

Art:
ël Mal an mostra

Siensa:
Piemont antossià, viage ant la polussion

Debat:
a-i era na vira la FIAT

Piemont e ij pais subalpin pijà dal satélit Envisat (Crédit: ESA – Agensia Spassial Europenga)

3,5 €

Poste italiane - Spedizione in AP 70% - D.C.B. Torino - n. 3 / anno 2005

#7 Bimestral d'informassion e coltura dl'Associassion Piemontpress
magg-giugn 2005 www.e-opinion.info info@e-opinion.info

D'AN BÒITA AN BAILO

Fruta e vërdura, contrà Martiri della Libertà 10, Moncalé

Coefeur, piassa Caduti della Libertà 7, Moncalé

Cafè, cors Moncalé 214, Turin

A-i é na cita arnàssita ëd tilèt e giojere an piemontèis, ch'a mostra che nòsta lenga a l'é bin viva. Belavans, le vitrin-e a travers Piemont soens a mostro ëdcò vaire cas andova ël piemontèis ëscrit a talòcia. Ant j'esempe presentà sì, cujì a Turin e anviron da Tojòt Pegon, i trovoma ëd sòn e ëd lon.

Rëstorant, contrà Monti 16, Turin

Vin e Licor, cors Agnelli 50, Turin

Fiorista, contrà Monteu da Pò 1/e, Turin

ANT ËS NÙMER SÌ

p.3
Ël Ministr dël Ritalin *ëd Mauro Tosco*
p.4
Ël lait e noi *ëd Gianni Davico*
L'ànima dël comerse *ëd Sergi Garuss*
p.5
A-i era na vira la FIAT *ëd Fernando Chessa*
p.6
L'euro, n'opinion *ëd Sergio Tosco*
p.7
Piemont, Italia, Europa o mond? *ëd Sergi Garuss*
p.8
Curte ma dròle *d'Elena Fornero*
p.9
Bluff oriental *ëd Fabrissi Vielmin*
p.10
Turin e j'Agnelli, pan al pan *ëd Mauro Tosco*
p.11
Ël mal ant j'euj dël pitor *ëd Genio Gabanin*
p.12
Un Milion d'Erbo *ëd Silvio Sandrone*
p.14
Stòrie ëd paròle, paròle ant la stòria
ëd Gianfranch Gribàud
p.15
Na gramatica astësan-a e nen mach
ëd Mauro Tosco
p.16
Le lenghe regionaj an cassa integrassion
ëd Aldo Barberis
p.17
L'"Anti-sanremo" 'd Turin *ëd Paolin Siròt*
p.18
Ij trant'ani ëd la Carla S.
Ël teàter ant le lenghe dël Piemont
p.19
Barba John: Bianche e Giaune
pp.20-21
Ij letor a scrivo
p.22
Da savèj
p.23
Con l'andi ëd Turin 2006

"*é!*„ - Bimestral d'informassion e coltura dl'Associassion Piemontpress.
Autorisassion dël tribunal ëd Turin n. 5778 dël 27/04/2004

Diretor responsabil: Mauro Tosco (info@e-opinion.info)
An redassion: Gianni Davico (davico@e-opinion.info)
Silvio Sandrone (sandrone@e-opinion.info)
Elena Fornero (fornero@e-opinion.info)
Ampaginassion: la fotocomposizione - Turin
Proget gràfich cuvertin-a: Gaidano & Matta - Cher
Ij lògo dle rubriche a son ëd Gianni Chiostri
Ij dissègn a son ëd Gianni Soria
Webmaster: Paolo Castellina

Publissità: Gianni Davico, Tesi & testi - Turin
tel. (+39) 011 83.52.62 - davico@tesietesti.it

Corispondensa e abonament: Piemontpress
via Guastalla 17, 10124 Turin
tel. (+39) 011 83.52.62
email: info@e-opinion.info
www.e-opinion.info
Stampa: La Grafica Nuova - Turin

ËL MINISTR DËL RITALIN

ëd Mauro Tosco

I l'eve na masnà ëd cole che av lasso nen vive, che a stan mai freme, che quand che i-j parle av sento nen? O miraco i travaje ant na scòla e i l'eve da cudì un ëd costi gagno malefich, coj che da soj a dan pì sagrin che tuti j'autri ansema? Coj che a smija a l'abio la mission ëd rompe l'anima? As trata nen ëd masnà grame e gnanca nen anteligente, tut autr: a son malavie, a l'han l'ADHD, *l'Attention Deficit Hyperactivity Disorder*; che peui a saria coma dì "esse tròp svicio", o "esse un cit dësferna".
Scond ël Ministr italian ëd la Sanità, Prof. Girolamo Sirchia, che an veul tant bin, ël 4% ëd le masnà an Italia a l'han l'ADHD; donch a-i é dabzògn ëd na meisin-a. E la meisin-a a l'é già lì che a në speta: as ciama Ritalin.
Ël Ritalin a l'é na metanfetamin-a, proibìa an Italia dal 1989. Ma sagrineve nen: ël 4 ëd mars a l'han gavà ël Ritalin da l'elench ëd le dròghe, andova a stasìa ansema a cocain-a, anfetamin-a, sustanse opià e barbiturich, e da sì un pòch a sarà possibil droghé vòst fieul an tuta tranquilità. O i podrie esse obligà a lasselo droghé da lë stat e se i l'aveisse ancor quaicòs da dì a podrio pijevlo. As ciama *Tratament Sanitari Obligatòri*. E a rësguard ëd l'ADHD a-i é già na propòsta ëd lej për fé un test an tute le scòle.
Mach che ël Ritalin… a massa. A l'ha portà pì che na masnà american-a a maladìe dël cheur e fin-a al suissidi.
Ma a-i é ëdcò n'autra question: esse "tròp svicio" é-lo na maladìa? Se na masnà a l'ha pì car gieughe che studié, é-la malavia? A *esist* l'ADHD? O a l'han *anventalo* për vende na meisin-a? Question nen da pòch, dzortut da quand dotor e psicòlogh a son pagà da chi che le meisin-e a-j fà. A basta pensé che l'elench ëd le maladìe mentaj a na contava 112 ant ël 1952; adess a sarìo 374. E a-i é fin-a chi a dis che a l'aveisso l'ADHD Beethoven, Mozart, Picasso, Dalì, Galilei, Newton, Napoleon e Kennedy. Ma a lo savìo nen – a-i era nen Sirchia a penseje.
Alégher.

PS
I dësmentiava: chi sara-lo mai che a fa ël Ritalin? La Novartis, multinassional ëd le meisin-e. Faturà dël 2004: 28,2 miliard ëd dòlar; util: 5,8 miliard.
N'autra question da pòch: Sirchia a l'é sota ancesta për ëd cit cadò che a l'avrìa pijà quand che a l'era ancor nen Ministr italian. As trata ëd ròba cita, quindes mila euro; varda mach da na multinassional ëd le meisin-e. Ëd cole che a fan j'angign për chité ëd fumé o për vnì maire. Tuti e doi problema che a sagrin-o motobin Monsù Sirchia. As capiss, tutun, che tuti a sio inocent fin-a a preuva contraria (e soens ëdcò dòp…).

"*é!*„ as treuva nen dal giornalé. As peul avèj mach për abonament o da costi libré sì:

* Piemonte in Bancarella, corso Siccardi 4, Turin, tel. 011 53.39.32
* Dora Grossa, via Garibaldi 11 bis, Turin
* Piemontese Centro Audiovisivi, via S. Secondo, 11/G, Turin
* Banco libri Il Punto, piazza Statuto 3, Turin
* Il Punto - Piemonte in Bancarella, corso Torino 100, Rivareul
* Comunardi, via Bogino 2, Turin, tel. 011 817.00.36

Ël nùmer 8 d' "*é!*„ a surtirà ël 1 ëd luj

EL LÀIT E NOI

Miraco a-i va nen tant a fé content ij piemontèis, e meno ancora a fesse un pòch ëd reclam a gratis. Parèj a l'ha fàit la Central dël Làit ëd Turin: an sò sit (http://www.centralelatte.torino.it/) as treuva nen mach la version italian-a e cola anglèisa, ma cò – sente sente! – cola an nòsta lenga.

A l'è pòca ròba (tre pàgine an tut), ma ant l'istess temp a l'è un bel servissi e un bel tribut che costa asienda a rend a nòst Piemont. Quaicòs as podrìa dì ansima a la tradussion an piemontèis, che sì e là as sent un pòch mecànica e pòch dësgenà: as capiss, a nojàutri an pias critiché. Ma miraco critiché a l'è pì belfé che costruve; e antlora i lassoma sté, e i laudoma costa inissiativa.

E se nen un-a, ma mila asiende a fèisso l'istess?

Gianni Davico

La Sentral dël Lait ëd Turin (Sorgiss: Roberto Albano)

L'ànima dël comerse

"Là! Là fòra! A-i é 'n gigant pien ëd brass!" A l'é pa l'òm ëd la fiòca, ma la reclam che la FIAT a l'ha fàit an piemontèis për apropré doe sman-e an tute le television nassionaj. Ël produtor d'auto a l'é torna sponsor ëd l'echip giamaican-a ëd bòb ch'a pijerà part ai Gieugh Olìmpich d'Invern dël 2006. La reclam a pija l'andi da sòn për mostré un monsù ch'a intra sbafumà ant un arfuge an brajand la fras dzora ël gigant pien ëd brass, tant curta ch'a venta esse pront për capì ch'a l'é an piemontèis (gnun sagrin, a-i é ij sot-tìtoj an italian). Tut ël mond a cor vardé fòra, e as ved n'òm con eut brass che a marcia vers l'arfuge. Quand che la càmera a bogia un pòch dë sbies as ved che as trata nen d'un monstro, ma dij mèmber ëd l'echip ëd bòb ëd la Giamàica, un dapress a l'autr. Bele se assè curta e genà, sa reclam a slarga na cita frisa ël perìmeter d'utilisassion ëd nòsta lenga. Dzorpì, a ancreusia le liure privilegià antra FIAT e soa tèra: a Termini Imerese a saro për sinch mèis, a Mirafior un pò men.

Sergi Garuss

SERCHÉ IJ DETAJ ËD J'ABONAMENT A PAGINA 23

CASA SCAPARONE AZIENDA AGRICOLA
Borgà Scaparon, 8 - 12051 Alba
Produtor ëd vin d'Alba, formagg ëd crava e fèja, marmlade e compòste. Cavagnin ëd galuparìe tradissionaj fàite an ca. Spedission. Òsto. Agriturism. Stansie per sté an campagna.
Tel. 0173 339.46 - www.scaparon.it
e-mail: informassion@scaparon.it

A-I ERA NA VIRA LA FIAT

Ant ës perìod tuti ij mes d'informassion a buto tut sò impegn për convince l'opinion pùblica ëd Turin e ëd Piemont che la FIAT a va bin, che a i-é na "riprèisa" (bele meusia) e che l'ëstabiliment ëd Mirafior a l'ha ancor n'avnì.
A l'é oportun dé dun-a n'euj a dontré dàit ch'a rësguardo l'ocupassion, giusta ant col ëstabiliment-lì (limitomse a sòn, për semplicità), dal '99 al 2003.

Për che as difonda ëd benesse, l'economia ëd na region a dev esse *dësferensià*. An lo mostro, an Piemont, le bande ëd Biela e la provinsa Granda, che a son antra le pì riche d'Euròpa, e a son ëvnùe parèj sensa la FIAT. A Turin e dantorn, nopà, ël "monstr" FIAT a l'ha përmettù a ij piemontèis e a j'anmigrà d'autre region ëd fé na vita, disoma parèj, "dignitosa", ma gnente pì che lòn. Ma ëd

govern italian a l'aveissa nen praticament regalaje l'Alfa Romeo e la Lancia an cassand ëd fàit minca concorensa; se Turin e soa provinsa a l'aveis-

Mirafior a l'avrà pro n'avnì, ma nèir

so avù da sùbit l'economia dësferensià dont ëdzora, së starij-lo nen mej, miraco, an Piemont? Miraco adess i dovrìo nen speré, për na quaich riprèisa econòmica, an n'olimpiad d'invern che a durerà mach 15 di e che probabilment a lassrà ël temp ch'a treuva, a part dontré infrastruture ëd pì.
E ëd pì, é-lo ël cas che ij mojen d'informassion a séguito a contenla bela, an disend che tut a va bin, quand ch'a l'é pròpri nen parèj? A sarìa motobin mej esse un pòch pì realìstich e dì le ròbe coma che a stan. Bele se la FIAT a vend pì ëd machine rispet a doi o tre ani a fà, la situassion dël travaj a va pes: ai piemontèis a j'anfà nen che la FIAT a venda mijé e mijé ëd neuve Panda, quand che a-j fàbrica an Pològna, e Mirafior a fà fòra 3 o 4.000 travajeur a l'ann.
Fernando Chessa

ADET A LA PRODUSSION ANT L'ËSTABILIMENT ËD MIRAFIOR

data	31-12-1997	31-12-1999	31-12-2001	31-12-2003
Mirafiori Carrozzeria	8.892	7.741	7.129	5.919
Mirafiori Meccanica	4.587	3.119	2.913*	2.128*
Mirafiori Presse	2.474	1.418	1.200	803
TOTAL	15.953	12.278	11.242	8.850

* Mirafiori Meccanica a l'é passà sota Powertrain dël 2001

Sorgiss: sindicà Fiom-Cgil

Sta tàula a parla ciàir. As vëdd da sùbit che ël nùmer dj'ocupà e l'é squasi dësmesasse an 6 agn, lòn ch'an fa chërde fermament che Mirafior é, a l'avrà n'avnì, ma nèir. Da desen-e ëd mijé ëd dipendent ëd j'ani 60 e 70 i soma rivà a d'arsultà motobin màire. Ij motiv a son polìtich, sindacaj, econòmich e via fòrt, e a-i sarìa dabzògn ëd pì che na paginëtta për analiseje. Ma a l'é pro vera che 30 agn a fà ël fàit che la FIAT a esistéissa a l'era franch un bin për Turin e Piemont, e tuti a l'han profitane a pien-e man; nopà ancheuj ël fàit che la FIAT a acentra tant parèj ans chila l'economìa piemontèisa a l'é pròpri nen un bin. Le asiende ëd l'indòt che a son an crisi as conto giumaj a desen-e, e ëd mijé a son ij travajeur ch'a l'han gnun-a prospetiva për l'avnì.

sicura ancheuj, mersì a la crisi dla FIAT, për ij fieuj ëd j'ovrié dj'ani 70, bele cola vita "dignitosa" a smija pì un seugn che na garansìa për l'avnì. Përché la FIAT as na va, Mirafior a sara e sensa la FIAT a-i-é *gnente d'autr*.
Se la FIAT a l'avèissa nen fait tut lòn ch'a podìa për acentré an chila la squasi totalità dl'economìa piemontèisa; se ël

L'ëstabiliment Fiat ëd Mirafior (Sorgiss: Roberto Albano)

L'EURO, N'OPINION

Qualsëssìa còsa a-i càpita, a-i é sempe quaidun che a dis che, chiel, a l'avìa dilo. Costa régola a val për tuti ij maleur e, për conseguensa, cò për l'Euro.
Se i andoma a vëdde lòn che as na disìa e scrivìa prima ëd soa introdussion, bin pòchi (l'economista Antonio Martino an tra coj pòchi) an vrità a l'avio avù ël corage ëd manifesté ëd dùbit dzora l'abandon dla moneda nassional. "A-i son ëd valide condission përchè l'Euro a daga na man a fé chërse la richëssa dij sitadin dl'Euròpa. Cite e medie imprèise a saran le pì avantagià": coste a son le paròle ëd nòstr President dla Republica, antlora Ministr dël Tesòr, ant ël 1997.
Adess, avantage e problema dl'Euro a son sota j'euj ëd tuti.
J'avantage a rësguardo a na prima mira ij tass d'anteresse bass, che a dovrìo stimolé j'investiment dij privà e che a giuto a ten-e bassa la speisa për manten-e lë straordinari débit pùblich, ruvà al 105,8% dël PIL.

N'autr avantage a deriva da j'òbligh contàbil che a impedisso – o, mej, a dovrìo impedì – ël deteriorament dij cont pùblich: dòp ël cas Parmalat, a l'é ciàir a tuti la possibilità dë stërmé për d'agn d'ambreuj finansiari smisurà grassie a complissità a tuti i livej. La moneda ùnica a consentirà, për finì, ëd rende pì sìmil tra ëd lor ij sitadin dl'Euròpa (ma... an rendend tuti pì pòver ò pì sgnor?).

E vnoma ai problema. Lë scat an àut dij pressi dij prodòt ëd largh consum: a l'é un "mecanism bin colaudà an tuti ij mercà oligopolìstich" a dirìa l'economista Sylos Labini. Ma mi, che i son gnanca contàbil, i dirìa che ij pressi a chërso bin pì facilment pitòst che calé.
Peui, la dësvalutassion (fin-a a doi ann andaré) e la arvalutassion d'ancheuj ant ij confront dël dòlar american (oltre ël 60% rispet ai mìnim dl'otober 2000), frut dla mancansa ëd na guida polìtica dla Banca Sentral, con la dificoltà conseguent a vende për j'imprèise che a espòrto: son a buta nòstra moneda an man a decision pijà da d'àutri.
Ancora, la domanda che a finiss pì ëd "re-interpreté" ij parameter decidù a Maastricht (vincoj fiscaj, lìmit a l'indebitament e a l'inflassion dij sìngoj pais mémber). An prinsipi cost a l'era un dj'avantage dl'Euro, ma adess a l'è ciàir che a son ëd lìmit grev për la polìtica econòmica dij pais europengh.
Anfin, la débola chërsùa econòmica dij pais dl'Area Euro (1,6%), a confront ëd n'Area nen-Euro bin pì dinàmica: Ëstat Unì 4,7%, Giapon 4,3%, Grand Brëtagna 3,7%.

Avantage e problema dl'Euro a son sota j'euj ëd tuti

An sostansa: a l'é convenune? A-i son tròpe diferense, nen mach econòmiche, an tra ij Pais che a l'han adotà l'Euro, e l'introdussion dla moneda ùnica a l'ha fàit nen àutr che carché coste diferense. "La moneda, ant ël longh term, a l'é neutrala riguard a la richëssa dla gent; ma, për dësgrassia, ant ël longh term i soma tuti mòrt", a disìa Keynes. Speroma ëd trové ëd solussion prima ëd nòstra sepoltura!
Sergio Tosco

GRIVA
Produzione tendaggi per arredamento
Griva Spa
Strada Chieri 91, 10020 Andezeno (To)
tel. +39.011.9439411
fax +39.011.9434420
www.grivaonline.com
info@grivaonline.com

PIEMONT, ITALIA EUROPA O MOND?

A la metà ëd gené passà a l'é staje un convegn a Turin, soagnà da Nòste Rèis. As parlava d'identità piemontèisa con doi consijé regional, Giancarlo Tapparo, indipendent dë snistra, e Oreste Rossi dla Lega Nòrd Piemont. Federalista tuti doi? É. Piemontèis? É.
Tuti doi as lamentavo: a fé le bataje a pro dl'identità piemontèisa i soma bele mach antra tre o quatr ëd sessanta dël Consèj Regional. Se i andèisso a voghe la carta d'identità ëd nòstri colega, a-i sarìa ëd dùbit che coj d'orìgin piemontèisa a sio an magioransa. Coma dì: noi i-i provoma e i-i provëroma sèmper, ma forse a bzògna esse onest con nojàutri prima ëd tut e amëtte che i soma sèmper pì ancamin che an saro ant una nicia, n'arzerva indian-a an ëspetand che is estinguo.
A la fin, la domanda dle domande a resta lì, gnun che a peussa deje na rëspòsta për dabon: quala, tra le doe part

Prima che ëd drita o dë snistra, a son catalan e basch

polìtiche an competission për Palass Lascàris, a-j darà a sò programa na marca piemontèisa?
Beicoma a la Penìsola Ibérica, për esempi. Ij catalan e ij basch, prima d'esse ëd drita o dë snistra, a son catalan e basch, bòn. Quandi ch'as trata ëd dësfende sò anteresse an ver a Madrid, tuti ij partì catalan e basch, dai conservator a j'ultra-comunista, a son coalisà contra PPE e PSOE. Ansi, pròpi adess che a Madrid a governo ij socialista, la snistra catalan-a e basca (lansëtta dla balansa për Zapatero, che a l'ha un govern ëd minoransa) a possa për un proget ëd cosovranità catalan-ëspagneula

"Nèir" contra "ross" a l'é dventà ël pivò ëd n'identità

e basch-ëspagneula che a-j smija motobin a na secession. Për vnì a nòstra ca, coj che a buto soa identità dëdnans a soa colorassion polìtica a son giust coj tre o quatr che a disìo Tapparo e Rossi.
Sòn a podrìa esse për ëd rason ëstòriche. Ant la Val Padan-a, la framentassion polìtica e l'assensa d'un pivò coltural, rispet a l'unitarietà secolar ëd lë Stat ëd la Cesa e dël Regn ëd le Doe Sicilie, a l'ha përmëttuje a na neuva identità fòrta, cola italian-a, ëd giché mej e prima.
Tutun as peul nen disse che ël Piemont a l'abia nen avù an soa stòria n'identità bin marcà e dëstacà dal rest ëd la Penìsola Itàlica. E coma é-la mai anlora che a l'ha perdusse soe trasse quasi dël tut? Përchè, da già che a l'han convinciune che i l'oma vorsù fé l'Italia, i dovoma dé l'esempi noi për prim d'esse ëd bon italian? Probàbil.
Ma ni a Roma ni a Nàpoli a l'han conossù la guèra sivil tan'me al Nòrd dal 1943 al '45. Cost conflit a l'ha lassane an ardità na chërpura bin-bin ancreusa e la contraposission "nèir" contra "ross" a l'é dventà pivò ëd nòstra identità. Prima d'esse piemontèis – e fin-a italian – i soma "fassista" ò "comunista". Lë scontr polìtich al calor bianch dël di d'ancheuj a arpresenta na distinsion tra ij doi grop che a pija sèmper pì tant ëd conotassion étniche e antropològiche, pì che ideològiche. Fin-a l'identità padan-a, che a l'ha podù nasse dòp che i soma liberasse da la cortin-a ëd fer për deje finalment al Nòrd ël pèis polìtich che a-j speta a Roma, a l'é angavignà an cost conflit e a podrà nen, che as veuja o che as veuja nen, arpresenté tùit ij padan fin che a-i sarà mach la Lega Nòrd. Miraco a-i andrìa ëdcò na Lega dë snistra, ma al moment le condission a-i son nen d'autut.
A l'ha provaje, nòstra *élite* polìtica e coltural piemontèisa, a "sivilisé" l'Italia për che a-j smijèissa al Piemont, ma a l'ha nen riessuje e, al contrari, a l'é stàita chila midema a esse italianisà e, ëd rifless, a avèj italianisà tuti nojàutri; ëd pì, an càusa soa i soma nojàutri che i pagoma pì che tuti l'italianisassion, ciolà e svërslà. J'ùltim ëd costa geneuria, ij doi Agnej, Galant Garon e Beubi, a l'avìo tentà

I pagoma pì che tut l'italianisassion

torna con ël "vent dël Nòrd" surtì da l'Arzistensa, ma tòst rivà a Roma ës vent a l'ha chità ëd bufé. A son andassne da pòch, tuti a temp, con cost magon a còl.
A l'han lassà un veuid d'arferiment coltural e econòmich. Piemont a deurb un capìtol neuv ëd soa stòria. Coj coma Tapparo e Rossi saran-le destinà a resté antra tre o quatr? A sara-lo bon Piemont a goerné sò nòm, Piemont, o as ciamërà mach pì Italia? O Euròpa? O Mond?
Sergi Garuss

CURTE MA DRÒLE

Chili *con dil*

An Califòrnia la clienta d'un rëstorant a l'ha trovà un dil d'òm an drinta soa pitansa. A l'é ruvà a San Jose, ant un local ëd la caden-a ëd mangé ràpid *Wendy's*. La fomna a l'avìa comandà na scuela ëd *chili con carne*, na specialità tìpica mexican-a. A l'era an camin che a lo mangiava, quand che a l'ha sentù sota ij dent na boconà fòra via. A l'ha spuvala e a l'ha vëddù ël dil ant l'asiëtta, con soa ongia bin manicurà. Për reassion a l'ha campà via. Ij dirigent ëd *Wendy's* a l'han fàit ëd longh n'ancesta ant l'asienda. A l'han diciarà che a l'han gnun-a idèja ëd coma sòn a sia ruvà, con lòn che "tuti ij dipendent a l'han ancora des dil".

Nuclear su mësura

Ant ël vilage ëd Galena, an Alaska, la corent elétrica a costa tre vire pì che ant ël rest dj'Ëstat Unì. Ij setsent abitant a son bin sagrinà, ma la sossietà giaponèisa Toshiba a l'ha smonuje na solussion: na sentral atòmica an miniadura. A dovrìa fonsioné mersì a un cit reator da des megawatt, visadì na potensa sent vire pì bassa che cola ëd na normala sentral, ma assé për sbassé ij cost a Galena. La Toshiba, che a veul finansié la construssion, a garantiss che a l'é n'ampiant con le quatr S, "*super-safe, small and simple*" (motobin sicur, cit e sempi), che a peul travajé trant'agn sensa cambié le bare ëd material nuclear. Ma un vilage davzin a l'ha già promëttù d'aversé ël proget.

Tango vagabond

Ij barbon ëd Londra a peulo anprende a dansé ël tango, mersì a un cors a gràtis organisà për lor da l'associassion

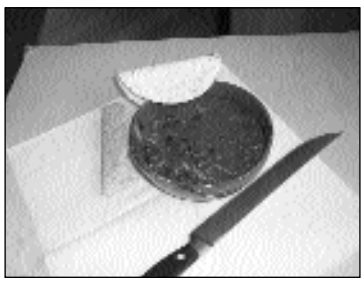

Chili con carne

Crisis Open Christmas. "A smija n'oferta fòra via, ma a l'é nen", a l'ha dëspiegà la magistra. "La dansa a drissa la postura, a arlassa e a fa vagné elegansa e fiusa an noi midem. Visadì a peul giuté ij clossar a amelioré soe relassion sociaj e la qualità ëd soa vita". A la scòla ëd dansa londonèisa a son presentasse quindes vagabond motobin anteressà, e a l'han frequentà le lession con fërvor, an ruvand semper pontuaj. A l'han diciarà che ël tango a l'ha giutaje për combate ël mal la schin-a, un fastudi spantià trames le përson-e che a deurmo për tera o dzora le banche dij parch, e fin-a për la depression. *Crisis Open Christmas* a smon ai clossar ëdcò ël cors ëd yoga e *tai chi*, na dissiplin-a orientala d'arlassament.

Ven-e caté da nojautri

Da un pòch ëd temp ij comess dël supermërcà *Harvey Nichols* a Edinborgh, an Ëscòssia, a së maravijavo an vëddand semper pì ëd fomne ansente che a marciavo anans e andaré ant ij repart. A smijava nen che a vorèisso caté, ma pitòst fé na grand promenada. A l'é capisse ël përchè ëd tut s'andé e vnì mach ël di che na madamin a l'ha telefonà për ciamé se a l'era vèj che a-i era un boncadò ëd 700 euro për tute le mare che a avèisso butà al mond soa masnà ant ij repart dël grand magasin. "A l'ha dimlo na mia amisa", a l'ha dëspiegà la fomna al teléfon. "Mi i l'hai ij dolor e i son an camin che i vòn a l'ospidal, ma i peul fé con piasì na cita deviassion da voiautri". As tratava bin antendù ëd na legenda urban-a, che tutun a l'é spantiasse bin an pressa ant la sità scossèisa.

Elena Fornero

Dilbert - ëd Scott Adams

BLUFF ORIENTAL

La strategìa ëd survivensa ëd Kim Jong-Il

A l'inissi ëd fervé, Pyongyang a l'ha diciarà d'avèj l'arma atòmica. La neuva a lassa antërdoà, an arcordand lòn ch'a l'é staje an Iraq doi agn andaré. Për un sospet, un sempi dùbit, Washington a l'avìa antlora violà tute le convenssion ëd drit anternassional, bolversà sinquant'agn ëd relassion transatlàntiche për campesse ant un-a guera d'agression dont le conseguensse i pagroma tuti ancora për desen-e d'agn a vnì. E valà, che n'aut dij regim che sèmper Washington midem a bola coma "Stat canaja" (*Rogue state*, la definission dla propaganda US për le ditature ch'a lasso nen intré ël capital transnasional a soa ca) a fortiss ëd possede da già ij mojen për frapé l'America e ij so aleà, e gnun ch'a bogia. Coma as peul capì un paradòss parèj?

La Corea a l'é andova ant ël 1950 a l'é ancaminaje la guera frèida

An prim leu a venta ten-e a ment che la Corea dël Nòrd a l'é giusta andova a l'é ancaminaje la guera frèida, ant ël 1950. Na guera sivil a colorassion ideològica, ch'a l'ha fait quaich milion ëd mòrt për conclud-se con n'armistissi (vàlid ancora ancheuj) ch'a marcava la division dël pais an doe colònie militar, soviética e american-a. Con la fin dla contraposission dle superpotense e dle sovension polìtiche ëd l'URSS, la Corea dël Nòrd a l'é trovasse da chila e ant un-a situassion disastrosa: un regim marxista gnanca bon a nutrì soa popolassion, sclerotisà an sël cult dla personalità dël president Kim Jong-Il. Parej ëd l'Iran, ij dirigent dël Nòrd a l'han alora sercà ëd gieughé dzora l'ambiguità ëd sò status nuclear coma un mojen për dëscoragé l'aministrassion ëd Bush-cit ëd deje contra. Sèmper coma l'Iran, lòn che pì che ij nòrd-corean a vorerìo a sarìa na normalisassion dle relassion con j'Ëstat Unì për felà finìa con j'embargo e ij autri sagrin ch'a procura la status ëd "Stat canaja", e finalment reunisse con sò conpatriòt dël sud.

Ël Car Leader, Kim Jong-Il, vëddù da Gianni Soria

Ël problema a l'é franch che, parèj ëd la faula dël "terorism", j'Ëstat Unì *a l'han da manca ëd paria* dël géner për giustificheé sò dëspiegament militar global. La midema fonsion a l'avia avù ël regim ëd Saddam Hussein: castigandlo esemplarment ant ël 1991, j'Ëstat Unì a l'avio avù ël pretest për diciaré so "neuv ordin mondial" e peuj, strenzand-lo ant un assedi ch'a fasìa meuire a feu cit soa popolassion, a podìo ten-e ant la region dël Gòlf Pérsich n'impressionant dispositiv militar a protession dle vie dël petròl. La mùsica a l'é istessa ancheuj con ël regim ëd Pyongyang. Quand a mostro l'intenssion ëd vorèj negossié (dzora tut con sò frej dël sud), j'Ëstat Unì a fan ëd tut për butelo con le spale al mur. Sòn përché ans la linea del 38° parallel andova a l'era cristalisasse ël confront con l'URSS, ij Ëstat Unì a governo 37.000 soldà che dësnò a dovrìo parte, an perdand parèj la possibilità ëd sisoné ant j'equilibri ëd na region decisiva për l'ordin anternassional tanme l'Asia oriental. La Cin-a e la Russia a séguito sostansialment ël gieugh american përché a l'han tëmma dël bolversament radical dla geopolìtica regional ch'a vnirìa feura dla reunificassion dle doe Coree.

Un regim marxista sclerotisà an sël cult dla personalità dël president

L'anonsi dël 10 ëd fervé a l'é probabilment un bluff (Pyongyang a l'é con l'eva al còl e dificilment a peul përmetse un program nuclear) për arpossé la pression american-a. Ant ël midem temp a fà ël gieugh dl'aministrassion Bush, decidùa a saboté la reunificassion dël pais che tuti sò abitant a seugno.

Fabrissi Vielmin

TURIN E J'AGNELLI, PAN AL PAN

Disoma subit che l'autor a l'é ëd coj gramèt, ëd coj che a gòdo a fé anrabié ij turinèis – ma dzortut coj "che a conto" – e a l'era già riessuje con sò liber (publicà dël 2003 sempre da Leonardo Facco) *Angusta Taurinorum* (Angusta, fé atension – nen Augusta).
Avertensa: se i sopòrte nen che as critica Turin, ij turinèis e ij piemontèis, i feve franch mej a *nen* lese ël neuv liber ëd Babando. Lassé perde. Se dësnò, catevlo, pijeve na canamìa, leslo e anrabieve. E peui ancaminé a pensé se miraco l'autor a l'abia nen rason. Nen *tuta* la rason, ma na frisa a basta.
Ël nemis ëd Babando a l'é Turin che a l'ha sempe vorsù esse un model e n'esempi, Turin che a l'ha sempe chërdù d'esse *diferent*, che as trateissa ëd Turin "liberal" che a ven da Gobetti e a passa da Bobbio e companìa (e speroma che a sia pròpi finìa lì), a Turin ross, dël PCI e dël sindacà, che a ven da Gramsci e che a riva a Fassino. Liberaj a la bagna cauda e comunista al giandoja; liberaj pì socialista che liberaj e ross tant sbiadì da smijé na pata.
La part pì bondosa dël lìber, da pag. 43 a 113, a l'é la riconstrussion ëd la stòria dla Fiat ant j'ultim agn. Për chi, coma chi che av scriv, a na sa gnente ëd tuti ij monsù e le madame ëd Ca Real e ëd la cort che a-j gira d'antorn, ij sòcio, j'amis e ij servent, a na ven fòra un bel quader. Un quader tant, tròp italich. Coma quand i vnoma a savèj che la Comun-a ëd Turin a l'ha daje a la Juve la concession dël "Delle Alpi" për euro 4,68 a l'ann a meter quader. Nen n'afé da campé via, considerà che për buté un banch an piassa as pago euro 76,65 a l'ann a meter.
A-i na j'é për tuti e tuti a seurto mal, da la piuma ëd Babando: dai gieugh olimpich ("Ël miraco dij sinch sercc") a la drita al podèj an region ("Ghigo e la drita nen drita") për finì con ël sindich ("Chiamparino e l'artorn dij mòrt viv" – con riferiment a l'afé, un pòch *horror*, dël camposant). Jë scandoj a van e a ven-o e gnente a bogia. La sossietà ëd telecomunicassion Noicom a l'é costà ai turinèis 15 milion d'euro. Gnun a l'ha fait na rupia, dimission gnanca un-a. Përchè, a rason-a Babando, a Turin ël podèj a l'é sempe stait unich e indivisibil – con ël sindich Chiamparino che a va a fé rapòrt a la Fiat. Mach che la Fiat as la passa nen bin.
Babando a scriv bin, bele se sò stil, fait ëd batùe che a lasso ël segn, a la fin a peula stofié chi – e a Turin a-i na j'é fin-a tròpi – a l'é nen tròp dotà d'*humor*.
E a fa piasì che an dedica a-i sia "Turin", na bela poesia an piemontèis ëd Renato Cavagnero. Dërmagi che peui, quand che l'autor a deuv scrive dontrè paròle an piemontèis (a pag. 116) a na ven-a fòra n'esòtich "A luma sempre fait parej". Ma as sa che esse bon a scrive an piemontèis a fa nen part dël *curriculum* dij turinèis.
Critich e gram, Babando. Ma se la critica a ven da l'amor – e chi av scriv a chërd che a sia parèj – l'autor a veul franch bin a Turin. A soa manera e bele se, coma an dis, da Turin "a sërca an tute le manere d'andesne".
Mauro Tosco

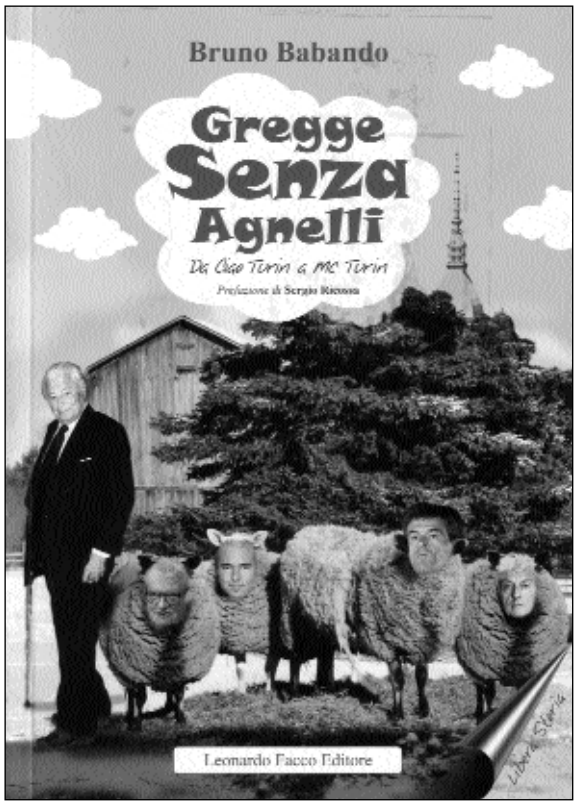

Bruno Babando,
Gregge senza Agnelli.
Da Ciao Turin a Mc Turin: cronache dall'orfanotrofio FIAT
(prefazione di Sergio Ricossa),
Treviglio (Bergamo), Leonardo Facco Editore, 2004,
195 pp., 15 euro.

EL MAL ANT J'EUI DËL PITOR

As sa che Turin a l'é na sità anmascà, e parèj ël mal e 'l diav a son ëd ca. A-i é nen da stupisse se Vittorio Sgarbi a l'ha soagnà pròpi a la Palassin-a 'd Stupinis n' esposission an sël Mal dal 25 ëd Fërvé al 26 ëd Giugn. L'esposission a l'é an doe part: la prima a conten d'euvre da l'Età 'd Mes fin-a tut l'800. La sconda a l'é centrà an sël '900, con ëd fòto, liber, giornaj, film, stòrie. A manco nen ëd nòm prestigios: Antonello da Messina, Tanzio da Varallo, Caravaggio, Rubens, Crespi, Goya, Morbelli, Viani, Warhol e via fòrt.

Che diane a-i é ël Mal? L'òm a l'é sbalordì: ël Mal a l'é lë Sgnor dël Mond e gnente a peul evitelo. Ij pitor a l'han sercà nen mach ëd fenlo vëdde, ma ëdcò 'd dene na spiegassion për mej fene soporté nòsta vita che a l'é tuta na tribulassion.

Ant l'Età 'd Mes l'òm a l'avìa por nen dla mòrt dël còrp (prima mòrt), ma dla sconda mòrt, cola dl'anima (la perdission eterna). La pitura, ch'a l'era la Biblia dla përson-a analfabeta, a spiegava che ël Mal e ij pì crudej moment dla vita a j'ero conseguensa dël pecà original e che Nosgnor con sò sacrifissi a l'avìa salvà tuti j'òm da la mòrt eterna. Ij quàder dl'esposission a son an ordin cronològich; parèj i podoma vëdde che a pòch a pòch da l'Età 'd Mes la speransa dla salvëssa a chita. Ij pitor as limito mach pì a figuré ël mal, le suferense e j'oror dla vita, e lë dëdlà a dven veuida retòrica. Caravaggio a pitura ël còrp verd ëd Santa Lussìa, antorn tut a l'é scur e la lus a dròca mach an sij bòja. La neuit a cissa ël terror e ël dësgust. Ël paradis as vëdd nen. Ant ël '600 a-i é la pest, l'epidemìa 'd sifilis, l'inquisision e ij quàder a son scur. La Contraforma a veul salvene, e alora as conto pì nen ij suplissi dij Sant për fene por dël pecà e për dene na lession moral. Le piture a mostro che l'òm a l'ha por dla mort. Ant l'art clàssica le tombe a mostro nen la testa ëd mòrt e lë schélet. Ij mòrt a son rafigurà an tant che a deurmo con ël soris dla speransa ant na vita pì bela. Lë schélet as vëdd mach dal '600. Le tombe a son pien-e ëd teste 'd mòrt e dë schélet an posission dramàtica e teatral, ij marmo a son neir, ij còrp tuti contòrt e a diso che tut a l'é van, la blaga, j'onor, le richësse a son folìe përchè prest ij verm at mangeran. Ij martiri dij Sant a fan part dlë scheur ëd la vita. Ant l'800 la religion a giuta pì nen. Ël Mal a l'é na denosia civil e ël progress e la siensa a soleveran le soferense dl'òm. Ant ël '900 ël Mal a l'é lë sgnor dël mond con gnun-e spiegassion e speranse. Tuta l'esistensa a cissa ël dësgust pì profond.

Dël 1600 le tombe a son pien-e ëd teste 'd mòrt e dë schélet

J'euvre dla sconda part dl'esposission a son la documentassion a travers le neuve techniche. Ma ël visitator a resta confus: cole ch'a son j'euvre 'd documentassion e j'euvre artìstiche? Tuta la realtà a l'é ampërgnà dal Mal, e as peul nen vardé ël mond sensa separé ël mal dal bin, e ël mal e ël bin a son sempe mës-cià ant j'euvre d'art. Fin-a ant le bande dissegnà l'eròe a ancarna ël positiv ëd chi a vincc ël gram, e ël negativ ëd chi a bogia ant la neuit. Ant ël cine as veul artorné a la catars dla tragédia greca. Se as vëdd l'oror un as pacifica con la realtà ch'a lé crudela. Ëdcò le fòto quand a illustro la realtà afrosa a podrìo dven-e motobin bele e artistiche ant la granda disperassion che l'euj a vëdd.

Cole son-le j'euvre 'd documentassion e j'euvre artìstiche?

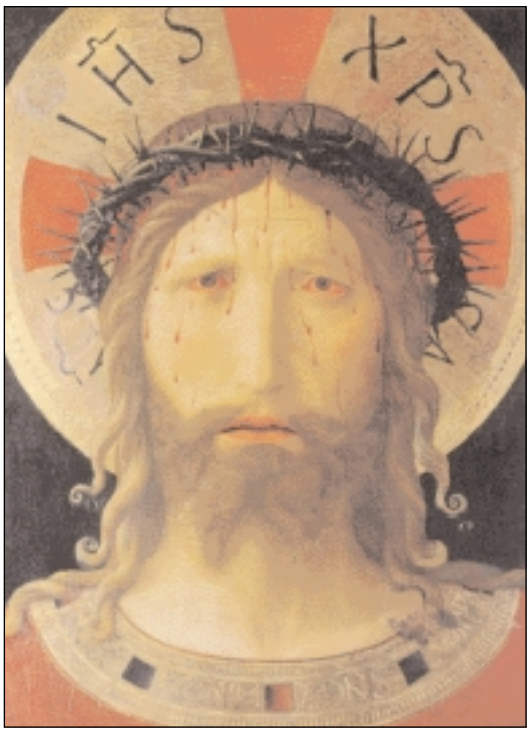

Cristo flagellato ëd Beato Angelico, un-a ëd j'euvre esponùe a Stupinis

Genio Gabanin

UN MILION D'ERBO

Viage a travers la polussion e soa solussion

Gnun a l'é a pro ëd la polussion, ëdcò ciamà inquinament. E pura, con tràfich limità ant le sità e dumìniche a pé, ël debat a l'é bin ideològich. Quaidun a fortiss che quaicòs a venta pro fé, a basta mach nen bolversé le costume. Për d'autre, nopà, na solussion a l'ha un sens mach s'a l'é dolorosa. Tutun, gnun-e solussion a peulo esse discutùe dabon sensa avèj comprendù anans ël problem. An efet, a-i é almen tre efet diferent ëd la polussion, vira un causà da ëd sustanse diferente, fonsionand an manera diferenta, e ciamand ëd solussion diferente.

Ël prim efet, col dont as parla ëd pì, a l'é l'efet ëd sèra, visadì la chërsùa global ëd la temperatura, causà dal brusé ëd combustìbil fòssil për produve d'energìa. A l'é un fenomen mondial: se la Cin-a a dòvra pì ëd petròl che l'Union Europenga, la temperatura a chërserà a la scala dël pianet, bele an Europa. A l'é franch për sòn che ij mojen pì adatà për ataché l'efet ëd sèra a son coj ëd la cooperassion mondial, tan-me ël Tratà ëd Kyoto, bele che ëd pais tan-me j'Ëstat Unì a l'abio arbrufalo. Lassé l'auto a ca la dumìnica a cambia nen d'autr tut visavì ëd l'efet ëd sèra.

Lë scond efet a l'é col ëd le saloparìe ch'a anfelo l'aria an sël bin-esse ëd la populassion, ch a l'é pì che autr na question local: pì un a l'é davzin a la sors ëd la polussion, e pì a travond ëd tòssi. Un ëd si tòssi a l'é ël diossid d'azòt (NO_2), ch'a l'é important për che a rend l'organism pì vulneràbil a j'infession ëd la respirassion tan-me l'influensa. L'image sì sota, basà an sle mësure ëd NO_2 pijà dal satélit *Envisat* ëd l'Agensia Spassial Europenga (ESA), a mostra che Piemont e la piana dël Pò a son mal ciapà. Ël ross e ël giaun, ch'a marco le pì aute concentrassion ëd NO_2, a coato la pì part dël pais dij Subalpin. Cherasch o Biela a son a pen-a pì sclin che Orbassan o l'Abadìa dë Stura. Bele ant le montagne, a gnun-e mire as treuva ël bleu ancreus ch'a indica na bassa concentrassion ëd NO_2. Për ës problem sì la solussion a l'é concetualment sempia: campé men ëd saloparìe ant l'atmosfera. Limité la sirculassion ëd le viture a peul donch avèj n'efet positiv, dzortut se giutà da la pieuva e dal vent favoràbil. Sossì dit, mach ëd solussion pì struturale, tan-me oblighé a produve e dovré d'auto pì sclin-e, a arzòlvo ël problem definitivament.

Ël ters efet, col dont as parla pòch, a l'é col an sël climat local. J'ativitià ëd l'òm a scaudo l'anvironament a travers l'efet ëd sèra e la dëstrussion dij bòsch. La vegetassion, e an particular j'erbo, a rëfleto, visadì a campo andaré, na bon-a part dël calor ch'a arsèivo tan-me radiassion

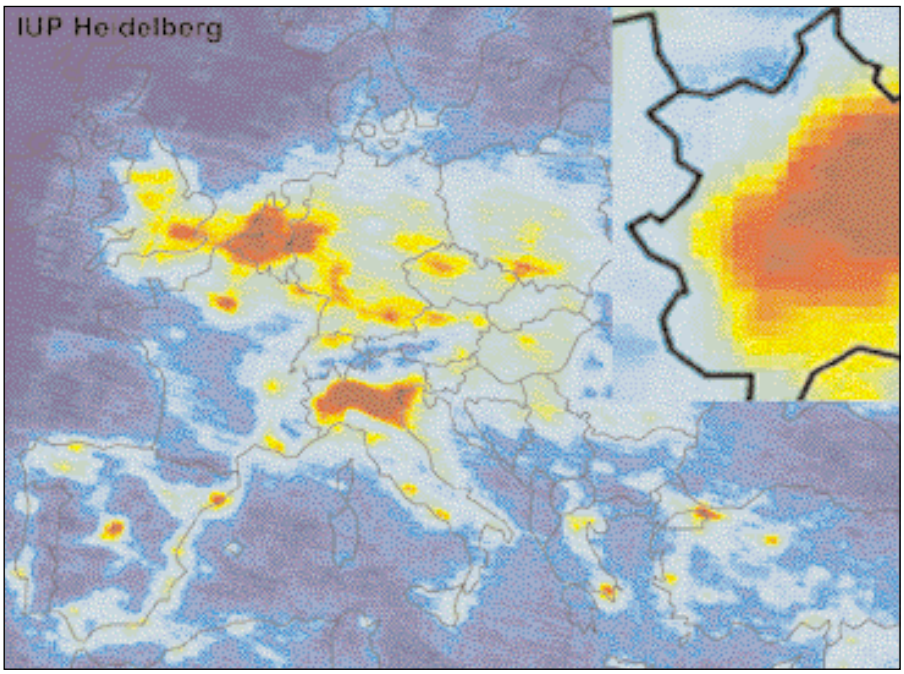

Piemont antossià - spantiament ëd la polussion ëd diossid d'azòt mësurà dal satélit Envisat (Crédit: ESA – IUP Heidelberg)

dal sol. Ël ciman e ël godron, nopà, a assorbo sa radiassion, an scaudandse e an scaudand l'aria, com as peul armarché ant na piassa asfaltà un dòp-mesdì d'istà. Ës calor transferì da la tera a l'aria a antrapa la condensassion d'umidità, che a serv për generé la pieuva o la fiòca. S'efet a l'é pì satì ant ij period ante che ël cel a l'é men coatà, për che a-i é pì ëd radiassion dël sol, che për ij pais alpin a veul dì ant l'invern. Tan-me ël gràfich sì dacant a mostra, ant le capitaj alpin-e Dzèmber a l'é pì suit – e Giugn pì mojà –- che ant ij climat maritim. Ant j'Alp lë scaudament dovù a la radiassion dël sol a sbassa ancor pì le precipitassion ant ij mèis dgià sèch ëd l'invern, e a fa slové pì an pressa la fiòca, che nopà a antraperìa së scaudament. Sossì as traduv ant na concentrassion ëd la pieuva ant ij mèis mojà, ch'a men-a a d'inondassion pì frequente. La suitin-a ëd l'invern 2004-2005 a l'é la conferma d'ës fenomen ëd concentrassion. La modificassion local dël climat a l'ha d'efet assé grev, e pa mach an sla Natura: a manda a rabel ëd setor econòmich important tan-me lë schi – për la dësparìa ëd la fiòca – e la produssion ëd vin, për che d'un climat tròp estremisà. Con la pieuva ch'a dròca pì da rair, la polussion a resta pì longh temp ant l'aria, e a fa pì mal. La solussion a sarìa coaté tut ël teritòri possìbil con ëd piante. Voilà na faita për ël neuv govern regional: possé ij sitadin a pianté un milion d'erbo, an sernand le sòrt locale e ch'a giuto ëd pì a campé andaré ël calor dël sol. D'erbo a podrìo e dovrìo esse piantà daspërtut: a randa j'autostrà, an mes le ca e j'usin-e. Na part ëd le campagne, nopà che produve lòn ch'a-i é dgià an abondansa, a podrìo esse transformà an bòsch. Ant l'istess temp a venterìa dësblé vira méter quàder d'asfalt ch'a serv nen, e pensé doi vire anans a colene ëd neuv. J'èire për le viture a l'han pa damanca d'esse sèmper completament godronà: na covertura d'erba e gèira vaire vire a peul basté, e a l'é pì bonpat. Tut l'asfalt ëd na stra regional pì an là ëd la carzà midema a l'é sgairà e a scauda l'aria. Piemont a peul, sensa un sacrifisse tròp gròss, masenté j'abzògn ëd na sossietà tecnològica e l'abzògn d'aria sclin-a ëd sò sitadin. Torna tut coatà d'erbo nòstr pais a sarìa fin-a pì bel da vive. Bele da sì sent agn.

Silvio Sandrone

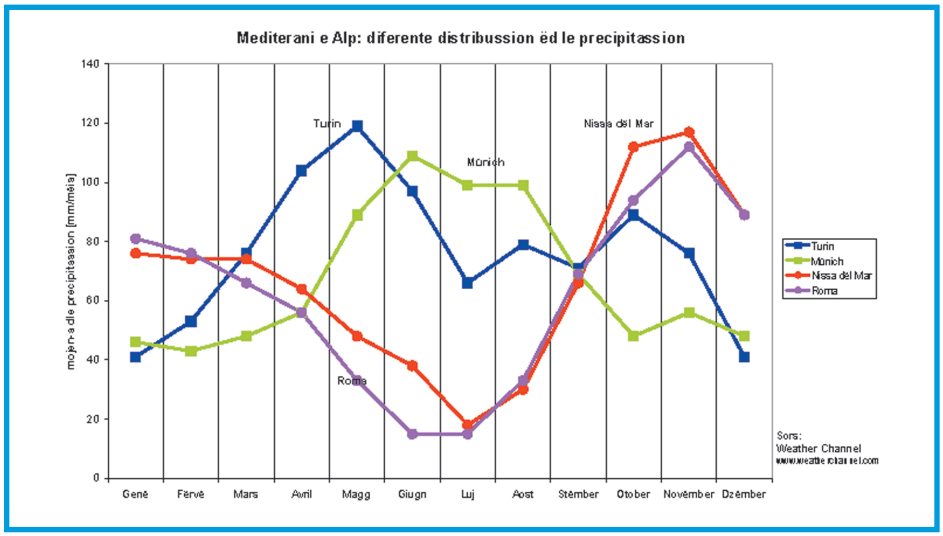

CIADEUVRA
artisanà artìstich
etnografìa
arcostrussion archeologiche
d'art sèltica piemontèisa
⊙ bijoux
⊙ archincure
⊙ bòsch
⊙ majëtte
⊙ lìber
⊙ cd
Ciadeuvra: Via Roma 60, 12020 Sampeyre Tel/ fax: 0175977940

STÒRIE ËD PAROLE, PARÒLE ANT LA STÒRIA

L'etimologia a l'é na siensa motobin sglissanta, visadì ch'a dà nen tanta sicurëssa. Sòn a veul ëdcò di che tuti a peulo dì la soa. Bele noiautri...
Ël piemontèis a l'é una lenga neo-latin-a, visadì nassùa a la mòrt dël latin pòch dòp ëd l'an mila, al temp su për giù ch'as formavo l'italian, ël fransèis, lë spagneul, ël portoghèis, ël provensal, ël catalan e via fòrt.
Sossì a giuta a capì antlora che ël piemontèis a l'é na lenga seure ëd tute cole ch'i l'oma sità, nopà che esse la fija ëd l'italian.
Donch a l'é nen un dialèt ëd la lenga italian-a.
A-i é na partìa ëd paròle ch'a rivo diretament dal latin, e d'autre paròle ch'a son rivane a travers ëd l'italian (da l'età ëd mes an sà), fin-a a cole ch'a sërco – quaich vira con gnun-e rason – d'anfilesse

A l'era nen ël latin clàssich, ma pitòst provinsial

ëdcò al di d'ancheuj për via ëd le pression dël mond ëd la comunicassion. Ma da che rassa ëd latin ch'a son rivane coste paròle? Dal latin ch'as parlava ant ël Piemont d'ancheuj, andova la pì part ëd la gent a l'ero ëd rassa e ëd lenga séltica, peui latinisà. A l'era donch nen ël latin clàssich, ma pitòst provinsial. E a l'é parèj ch'a son nassùe le lenghe neo-latin-e, tute seure e tute na frisa diferente, conforma a le diferense ëd le lenghe ch'a-i era prima. A l'é giusta lòn ch'a-i càpita adess con l'anglèis, che pòch për vòlta, almanch ant la prononsia, as fà diferent da un pais a l'autr. Antlora a-i é nen da

Dissegn ëd Gianni Soria

stupisse s'i trovoma quaich paròla ancora franch séltica, opurament quaich regal ch'a l'han fane ij pòpoj barbàrich.
A son nen vaire, an comparision a cole ch'a ven-o dal latin, o da le seure neo-latin-e, ma a-i na j'é pro.
A l'é ant ij nòm ëd le montagne, ëd j'eve e dij vilage, ch'as sent pì fòrt un fluss ëd le rèis séltiche e fin-a pre-indoeuropenghe. Pijoma bele mach *Turin*, dal pre-indoeuropengh *tau*, montagna: *Taurin*, gent ëd montagna. Pensoma ai *Tauern*, montagne ëd l'Austria, o a la caden-a dël *Taurus* an Turchìa. Opurament, consideroma la paròla *dòira*, cors d'eva, fium, e ch'a ven dal séltich *dubro* o *dubrà*. Pensoma a la Dòira, seure ëd *Durance*, *Douro*, *Donau* (Danube), *Tauber*... tuti fium europengh. Sèmper an parland d'eva, *Vërsèj* a ven dal pre-indoeuropengh *var*, eva. Parèj dël fium *Var* e la region dël *Vercors*, an Fransa. Da l'eva passoma ai brich. Brich a ven dal séltich *brig*, colin-a. E parèj i l'oma *Brig* ant ël Valèis e *Briga* tacà a Tenda, franch tan-me *Berg* an alman.
An chitand la geografia, i passoma a taula. Ël *bren*, ël cereal, a ven dal séltich *brann*, ch'a-i é ëdcò an anglèis (*bran*), an brëton (*brenn*), an latin medieval (*brinna*), ma ëdcò an genoèis (*brenu*), an abrussèis (*vrene*), an napolitan (*vrenne*) e fin-a an sardagneul ëd Gallura (*bremu*). Chi sa-lo se la paròla *bròd* (ëd carn) e soa seure *breu* (ëd verdura) a son vnune da l'italian, opurament direta-

Un vocabolari stòrich dël piemontèis a vnirìa a taj

ment da l'antich alman *brod*, o dal vej fransèis *breu*, ch'a vorìa dì nebiëtta – e da lì *brouillard*?
Un vocabolari stòrich dël piemontèis a vnirìa franch a taj.
Ma chi ha-lo ël corpèt ëd campesse ant un travaj parèj?
Gianfranch Gribàud

NA GRAMATICA ASTËSAN-A E NEN MACH

I l'oma sì n'euvra pressiosa, arzultà d'un gròss travaj d'arserca.
Dërmagi che a-i sia ëdcò quaich problema.
Ancaminoma da la coertin-a: përchè un titol an piemontèis e un sot-titol an italian për un liber che peui a l'é an italian? D'autra part, astësan e italian a continuo a esse mës-cià longh tut ël liber.
Da pag. 19 a pag. 45 a-i é la fonologìa. Sì i capioma përchè ël travaj ëd Musso as ciama "Gramática Astësan-a", con n'a-cent auss: an vaire varietà piemontèise meridionaj i l'oma doe vocaj basse, un-a faita con la lenga pì andaré e un-a pì anans. L'autor a marca "a" la prima e a scriv la "a" pì anans coma "á". Për le consonant, i l'oma la "n faucal" (am piasëria che as chiteissa ëd parlé ëd "n faucal": "faucal" a esist nen an lenghistica, a veul dì gnente. As dis velar) e dòp (pag. 25) la question ëd le doe varietà ëd "r" e ëd "l" (che l'autor a ciama "rèid" e "lam"). E sì… un cit tòch an astësan, butà an mes al test an italian. Bondosa la morfologia (pagg. 47-120; la sintassi a l'é nen tratà), bele se tròp soens lòn che a saria pì anteressant a resta stërmà.
Parèj, a pag. 83 i trovoma ij clitich soget (lòn che ij piemontesista a ciamo "përnòm verbaj"): për la 1a singolar (cola dël piemontèis comun "i" an "i ciaciaro") l'astësan a l'ha "i", "e", "a". A l'é nen ciair "i" e andova "e"; peui, mach ant na cita nòta i vnoma a savèj che ant la part setentrional ëd la provinsa "i pronomi verbali si usano solo per la 2a e la 3a persona singolare. Va meglio nella parte meridionale… dove si usano i pronomi verbali per tutte le persone." (ma përchè "va meglio?").
Da pag. 131 a 153 i l'oma na bela sernia ëd leture d'autor piemontèis. Bel, ma còs a-i vintra l'astësan? La part pì pressiosa, cola che a dà valor a tut ël

liber, a ven dòp, ant ël glossari (pag. 155-177). Dërmagi che a-i na sia mach basta da nufié la richëssa dël vocabolari e che un a resta con l'aptit. A saria la part da slarghé ëd pì ant na sconda edission.
Ël liber ëd Musso a l'é donch na descrission – bele se nen sientifica – ma nen mach ëd na varietà *parlà* dël piemontèis – ëd tuta na famija ëd dialèt dël Piemont meridional. Ma chi che av scriv a capiss nen bin ël but ëd buteje j'esercissi ëd letura e scritura, coma ant na gramatica për l'amprendiment. Përchè *amprende a lese e scrive* an astësan (valadì, la variant ò ël dialet astësan dël piemontèis)? Përchè continué a pensé che mach lòn che as scriv a a l'abia valor? A smija che le teste dij pòver piemontèis a sio ëd burnie veuide, da ampinì con tut lòn che a ven a tir: astësan, piemontèis comun, anglèis e miraco ëdcò… italian.
An conclusion: dërmagi che an costa gramatica a-i sia miraco tròpa ròba mës-cià, confondua, ambaronà, e che donch la letura e ël dovragi a sio malfé. Ma as trata tutun ëd n'euvra importanta, faita con ël cheur e tant, tant travaj, e dont a venta ringrasssié l'autor e j'editor.
Mauro Tosco

Giancarlo Musso, *Gramática Astësan-a. Grammatica della lingua piemontese parlata nell'Astigiano, con cenni al monferrino e al langarolo.* Turin/Ast: Gioventura Piemontèisa (publicà con contribussion ëd la Provinsa d'Ast): 2004. 182 pagine. Pressi nen indicà.

eXiT MUSIC ON LINE STORE

www.exitmusic.it

Un catalogo on line con migliaia e migliaia di titoli in costante aggiornamento

Articoli di importazione dai mercati europei e americani, a Vs. disposizione per consultazione e acquisti, con offerte, promozioni e condizioni sempre più vantaggiose: il tutto per offrire sempre il meglio ai nostri clienti

LE LENGHE REGIONAJ AN “CASSA INTEGRASSION”?

A l’é vnume sota j’euj n’articol seurtì dzora ël *Corriere della Sera* un pòch ëd temp andaré, ëd le scritor milanèis Carlo Castellaneta, con ël titol: *Dov’è finito il dialetto milanese? Tiremm innanz*. L’articol a nass da un “volemose bene”, ël salut che ël Sìndich ëd Milan Albertini a l’avìa dait al Sìndich ëd Roma Veltroni, ant na soa visita a Milan.”Quand ël Sìndich Albertini a-j renderà la visita a Roma, Veltroni a lo saluterà an milanèis? Staroma a vëdde”, a scriv Castellaneta. E da costa spetativa a comensa soa lamenta an sla sòrt dël dialèt milanèis che, ann dòp ann, a l’é mnassà da na dësfonsion dolorosa, e autratant ampossibila da fermé, malgrè jë sfòrs ëd le Academie, ij Cors ëd la Tersa Età e “degli Ultimi nostalgici della lingua meneghina”.
A rigreta për lòn ch’a-i càpita e a serca na spiegassion për cost fenòmen, considerand che an tante part d’Italia le lenghe locaj a son ancora vive e parlà da la gent: mach Milan a dev avèj cost castigh? As lamenta che, ansema al dialet, a l’é an camin ch’as na va ëdcò na part ëd l’identità milanèisa e ëd soe rèis; dle manere de smonse pitòst picante e “tranchantes”, bele ant ij moment pì critich, portand a esempi col ch’a l’é passà a la Stòria: “tiremm innanz” d’Antonio Sciesa. A finiss l’articol disend che ij motiv ëd la decadensa del dialèt a son conossù: le necessità ch’a ven-o da le comunicassion del comersi, ma “anche dall’avversione della Scuola e dei puristi verso un linguaggio a torto ritenuto volgare”.
Për lòn ch’i peussa arcordé, a

A l’é an camin ch’as na va ëdcò na part ëd l’identità milanèisa

l’é la prima vira che ël “Corriere” a publica un articol dzora ël dialet milanèis. Ël ton ëd l’articol a l’é nostalgich e nen vaire convint ëd l’efet ch’a podrìa avèj. E fòrse as lo speta gnanca un efet: pì che tut a më smija ch’a l’abia scrivulo për descarich ëd cossiensa. Comsissìa, l’ultima motivassion ch’a sara l’articol a podrìa ëdcò valèj për la decadensa dël piemontèis, ma cola dël milanèis a l’é comensà motobin prima che da noi për nòstra lenga. E ëd sicur, costa decadensa lenghistica a l’é meno soferta dai milanèis che la nòstra da noi Piemontèis.
A-i sarìa da dì: “mal comune mezzo gaudio”, e cosiderand ij temp ch’i vivoma, nopà as peul dì che a Turin as travaja bastansa për ten-e viva nòsta lenga.
Ant ël 2002 “Piemonteis Ancheuj” a l’avìa publicà un mè articol antitolà *Bataja ëd retroguardia e linia dël Piave*, andova i rafigurava la situassion ëd nòst piemontèis e cola ëd l’Armèja italian-a dòp Caporetto dël 1917: soa artreta a l’era fermasse an sla riva drita dël Piave. I spero che tuti coj ch’a travajo për manten-e viva la lenga piemontèisa, che a son dasse e as dan dafé për manten-e viva la lenga piemontèisa dzora costa ipotética “Linia dël Piave”, a l’abio nen da dëscoragesse. Se a bastèissa nen, la prospetiva a sarìa la “cassa integrassion”.
Aldo Barberis

Pinòt - ëd Gianni Soria

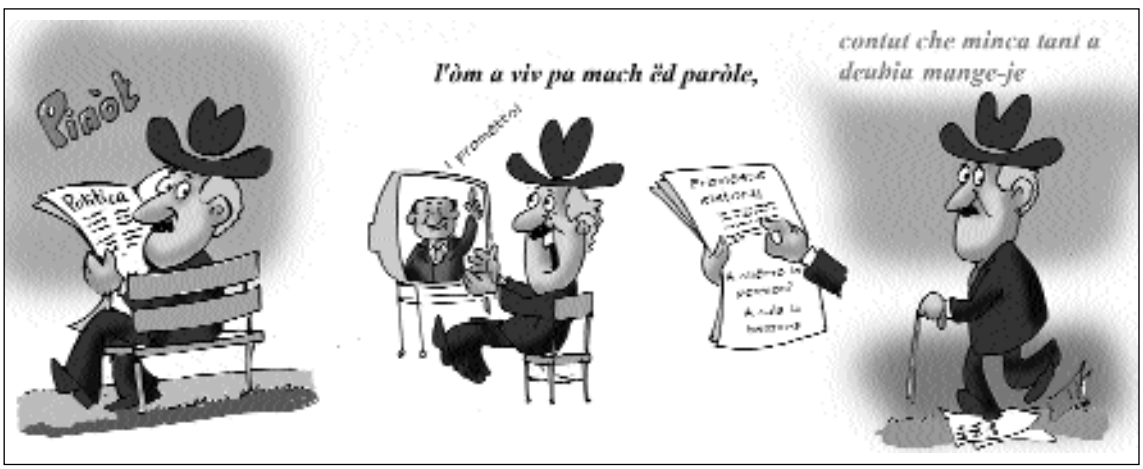

L'"ANTI-SANREMO" 'D TURIN

Na quaranten-a d'ani fa, Georges Brassens a cantava: "L*e temps ne fait rien à l'affaire/quand on est con on est con*!" e a basta guardesse d'antorn për rendse cont che ancora adess as peul nen deje tort. A smija che tuti a fasso a gara për chi ch'a l'é pi beté! Pensé a le polemiche ch'a-i son tuti j'ani an sël Festival ëd Sanremo. A l'é 55 ani che an riva an sle croste, ma ij ciacòt a manco mai! Pòchi a san che, pròpi a Turin, già a la fin ëd j'ani '50 quaidun a sërcava 'd fé quaicòs për deje n'andi neuv a la mùsica. Ij Cantacronache 'd Sergio Liberovici, Michele Straniero, Italo Calvino a son ëstàit ël prim ver moviment ëd rotura con le rime *cuorer/amore* che fin-a a col moment a dominavo. Tra coj giovo, a-i na j'era un che con soa ironia caustica, soa manera lucida 'd descrive j'aveniment, soa facilità dë scritura a sautava a j'euj: Fausto Amodei. Architet ëd profession, musicista për divertiment, ël nòm d'Amodei a l'é miraco nen tròp conussù, dzortut dai pì giovo. Ma se as pensa che Francesco Guccini a lo buta fra ij so magister a l'è tut dit. Prima 'd tut, donca, mùsica politica. Ant un moment andoa tuti a dovìo mach pensé al *boom*, a vorìa dì straviré tute j'abitudini. E ancora ancheuj scoté tòch "P*er i morti di Reggio Emilia*" (dla fin dj'ani '50) o "S*e non li conoscete*" (feros parodìa d'un cant dël *ventennio*, registrà ant ël 1973 ant la colan-a dij *Dischi del sole*) a peulo dé n'idea 'd coma Amodei a ved sò angagi musical. Ma nen mach canson politica. N'autr filon ch'a l'ha ocupà tanta part 'd so travaj, a l'é stàit lë studi dle canson piemontèise dl'Eutsent, dzortut cole d'Angel Broferi. Cost travaj a l'ha trovà sò ambient ideal ant un ëspetacol d'un pàira d'ani fa: la B*rofferiana* con Bruno Gambarotta e vàire d'àutri nòm. E a fa pròpi gòj ëscoté L*a ca granda*, M*è ritorn* e tante àutre canson an manera integral. Ël ters "camp ëd bataja" a l'é col ëd le tradussion, an italian, ma dzortut an piemontèis, pròpi dle canson ëd Brassens. Tradussion coma B*arba Michlin*, T*rombëtte dla celebrità*, Ël *miscredent* a fan vëdde coma franseis e piemontèis a sio dabon lenghe sorele. Pòchi mèis fa, Nanni Svampa a l'ha publicà un cd dobi an italian (dòp tanti an milanèis) pròpi con le tradussion ëd le canson ëd Tonton Georges e 'l sucess bele a Turin a l'é stàit ësclint. La tradussion d'Amodei dël tòch con ël qual i l'hai duvertà s'articol a son-a parèj: A *l'é nen l'età ch' a l'é importanta/s'it ses cojon it ses cojon*! Për ël moment coste tradussion a esisto mach ant na cassiëtta che Amodei a l'ha fàit na dosen-a d'ani fa për j'amis. Ma possibil che a Turin a sio tuti così cojon da lassesse scapé l'ocasion ëd publicheje? A-i pròpi gnun ch'a l'abia veuja 'd penseje? Alora tnive Sanremo!

Paolin Siròt

Brassens (ël prim a banda drita) con Brel e Ferre

ERMA
MACELLERIA PIEMONTESE
VIA PRINCIPE AMEDEO 21, CHIERI TEL. 011 9472338

IJ TRANT'AGN DLA CARLA S.

La Carla S. a l'é na companìa teatral che a recita an piemontèis, e ch'a l'ha da pòch compì trant'ani: la prima rapresentassion a l'é dël 17 ëd mars dël 1975 al Teatro Monterosa, ant la Bariera 'd Milan.
Ël nòm a ven da Carla Suino, un-a dle atris dla prima formassion dla filodramatica, mancà dlë '79. Da antlora sò nòm a l'é gropà a la companìa, e tuti jë spetàcoj ch'a fa a son dedicà a chila.
Le comedie a son scrivùe da TREMAGI. Normalment ant ij grup ij sòcio a fan riferiment a un capòcia, ch'a l'ha na bon-a técnica teatral, ch'a fa la part dël prim ator e ant l'istess temp a fà 'l regista e l'organisator dle repliche. L'anima dla Carla S. a l'é anvece na sòrt ëd quadrumvirà (MArch, MAssim, MAurissi, GIoanin = TRE MA e un GI), ch'a fan ant l'istess temp ël regista, ël senògrafo, l'impresari, ël senegiator, ël machinista, ël costumista... visadì tute le part ch'a servo përché na companìa teatral a viva, a chërsa, a riessa a porté an sena e a repliché sò spetàcoj. Da le singh o ses repliche dij primi ani, passand per j'ani 'd tribulassion per tut ël mond ëd lë spetàcol ch'a l'han seguì l'incendi dël Cine Statuto, la Carla S. a pija part ancheuj a desen-e 'd rasségne, portand an sena 'dcò comedie originaj. Come le ùltime: "Fesse 'n tre per fene un" o "Ij paciòch ëd ca Taròch", sensa vorèj dësmentié la prima, "Da Vigio e Anin, la piòla dël bon vin", scrivùa al mar, an ferie, e replicà ancor ancheuj da vàire companìe an tut ël Piemont. Oltra a l'atività 'd recita teatral, la Companìa a produv ëspetacoj ëd cabaret e 'd varietà, antërtenimènt con recite 'd poesìe, concert ëd mùsica popolar, rievocassion ëstòriche, incision ëd bindej musicaj, CD e video.

Ant na paròla, la Carla S. a l'é na companìa teatral ch'a festegia con orgheuj ij sò trant'ani 'd vita. E a finiss pa ambelessì!
Gianni Davico

Ij mémber ëd la companìa teatral Carla S. ch'a selebra sò trant'agn d'atività

EL TEÀTER ANT LE LENGHE DËL PIEMONT

Vintetrè companìe, stanta spetàcoj, vintesingh comun-e, un nùmer impressionant d'ator, sonador e técnich: a son ij dàit prinsipaj dla quinta edission dla rassegna "Il teatro nelle lingue del Piemonte". Promovùa da l'Assessorà regional a la valorisassion dl'Identità dël Piemont e organisà da la Fondassion dël Sircuit teatral dël Piemont, a l'ha portà e a porterà fin-a a la fin ëd magg an tanti teàter piemontèis dj'ator che as treuvo nen an sij palch sénich dël teàter an lenga italian-a, ma a son espression ëd na cultura genìta e d'un ver spìrit popolar.
Ël programa a l'è bin variegà e, për singh euro a bièt, a l'è un bon anvestiment ansima a nòsta tradission. Cò përchè ël teàter "dialetal" (termo che a fà sgiaj, ma a l'é inevitabilment gropà al piemontèis) a l'é col che a fà vnì fòra ël mèj e ël pess ëd j'òmo: j'emossion a son pì fòrte, vere, genìte, pròpi përchè la lenga a l'é fàita ëd tèra, fatiga e nebia, mentre che l'italian a l'é la lenga ufissial dla comunicassion.
An tra le euvre, tute ëd bon livel, i treuvo apressiàbil *Sor Piolet, Cont ëd Cavoret*, dla companìa Teatro Serenissimo ëd Cambiagn, përchè a fonga soe rèis an nòsta tradission leteraria. Lë spetàcol a l'è na rielaborassion giugarin-a dl'original *Cont Piolet* dël marchèis Gian Battista Tana ëd Cher. Ambientà a metà dël '600, l'assion as dësvlupa a l'estern d'una dle tante vile dla colin-a turinèisa. E për costa euvra le rapresentassion a finisso nen con la rassegna, ma a seguitran an istà (11 ëd giugn a Butiera d'Ast, 16 ëd luj a Pradléves).

Për anformassion:
Fondazione circuito teatrale del Piemonte
Via Cesare Battisti 2, Torino
Tel. 011 518.59.33

BIANCHE E GIAUNE

La nàssita dj'anuari dël teléfon

S a session d'"é!" a conten ëd fait e d'informassion vèj e interessant, ma nen indispensabij për la vita ëd tuti ij di. Giusta lòn ch'a-i va da lese quand che i seve setà ant ël bagn.

Pàgine Bianche

La prima lista d'abonà al teléfon a l'é seurtìa dël 1878 – mach doi agn apress l'invension dël teléfon – publicà da la *Telephone Dispatch Company* ëd Boston. A l'avìa doi gròsse diferense për rapòrt a le pàgine giaune dël di d'ancheuj:
1. A l'era mach na pàgina, për che mach 97 abitant ëd Boston a l'avìo ël teléfon.
2. A-i era nen ij nùmer. Che diane? Për che ij nùmer ëd teléfon a esistìo nen. La selession automàtica a l'era ancor nen staita inventà: a ventava viré na manoja ch'a fasìa soné un ciochin për ciamé l'operator. Quand ch'a rëspondìa a ventava dije ël nòm da ciamé, e chiel o chila a butava an comunicassion.

Pàgine Giaune

Le prime liste d'abonà professionaj al teléfon a l'ero stampà ansima ëd papé bianch. La *R.R. Donnelly Company* ëd Chicago a publicava dgià ëd liste ëd sossietà ëd la region. Dël 1877 a l'ha giontà a soe liste l'indicassion ëd cole sossietà a l'avìo ël teléfon.
Ël prim anuari telefònich për le sossietà ëd la *Bell Telephone* a l'é ruvà n'ann apress e, tanme j'autre, a l'era mach na pàgina. Le sossietà a l'ero gropà an set setor: Médich, Dentist, Magasin, Fàbriche, Mercà ëd Carn e Pess, Cavaj e Stabi, Autre Categorìe.
Ël nùmer d'abonà al teléfon a l'é chërsù an manera esponensial ant ij des agn apress e, man a man che j'anuari a vnisìo pì gròss, ij cost ëd publicassion a chërsìo. Ant j'agn 1880 le companìe dël teléfon un pòch daspërtut ant j'Ëstat Unì a l'han ancaminà a vende la reclam ant le guide për coaté na part ëd le spèise. Ancheuj an efet a vagno bin d'arzan da s'ativitàsì: mach an América an 1995 a l'é stait vendù për des miliard ëd reclam ant le pàgine giaune.

Dissegn ëd Gianni Soria

La Gròssa Question

Tut sossì a l'é pro interessant, ma la vera question a l'é: che diane son-le giaune le Pàgine Giaune? D'arserche mnà da ij Laboratòri Bell a l'ha mostrà che l'anciòstr nèir ansima ël papé giaun scur a l'é lòn ch'as s-ciaira pì bin – gavà ël nèir ansima papé bianch. Ma gnun a savìa sossì dël 1881, quand che le prime Pàgine Bianche a son staite stampà. La *Wyoming Telephone and Telegraph Co.* a l'avìa daje a në stampador ëd Cheyenne (la capital ëd l'ë-stat) ël contrat për stampé soa prima guida dël teléfon për le sossietà. Mach che chiel-sì a l'avìa pa assé ëd papé për fé tut ël travaj. Parèj, pitòst che perde ël contrat d'amblé, lë stampador a l'ha dovrà ël papé ch'a l'avìa an depòsit, ch'a l'era giaun.
Për le prime Pàgine Giaune, parèj ëd j'anuari ëd j'abonà privà, as tratava pitòst ëd Pàgina Giauna – un feuj con mach na senten-a ëd nòm, sota ëd categorìe tan-me Calié, Bisò Indian American e Eva ch'a Mossa. Bele quand che ij nùmer ëd teléfon a son ruvà, a l'ero mach a un-a, doi o tre sifre.

Gavà da *Uncle John's Ultimate Bathroom Reader* dël *Bathroom Readers Institute*. © 2002 ëd *Bathroom Readers' Press*.
www.bathroomreader.com.
Reproduvù con soa permission. I peule trové tuti ij lìber ëd *Barba John* an anglèis sota www.internetbookshop.it/.

Madama Bresso e ël piemontèis

I vë scrivo a rësguard ëd l'antërvista a Madama Bresso: i sai nen se i l'hai capì bin, andova a dis: "I chërdo, nopà, che a saria n'eror mostrelo [ël piemontèis] a scòla". Ma se a l'é parèj a dovria ëdcò dì përchè nò, e s-ciairì përchè la Region Piemont a cissa le Provinse e le Comun-e a valorisé le tradission locaj. Scond mi, ël lengagi e la literatura a son le rèis ëd tute le tradission. A meno che le tradission a sio anventà a taulin, coma la lenga ossitan-a […].
E mosté la lenga piemontèisa ant le scòle a veul ëdcò dì mosté a jë scolé ëd sità, che a chërdo che le vache a sio n'invension dij supermercà e che ël lait a lo fasso an scatola…
Mëco Bësson

Lòn ch'a l'ha dit l'on. Mercedes Bresso a l'ha lassame 'd giss. É-lo mai possìbil che des agn ëd presidensa a la Provinsa 'd Turin a l'àbia nen convinciula che le lenghe "diferente" da cola dë Stat a son na garansìa për la libertà dla Coltura? E ch'a l'àbia nen arcorzusse, da parlamentar europenga, che an tuta Euròpa la Scòla as duverta sèmper ëd pì a le lenghe regionaj e minoritarie?
Com ch'as peul dì d'esse contraria a mostré 'l Piemontèis a scòla? La Scòla a venta ch'a sia duverta a tute le colture, ancaminand franch da cola dël teritòri e da cola dj'anlev. La drita an Region a l'ha votà contra la propòsta 'd motivé la LENGA piemontèisa e a l'ha ampcitila a "original patrimòni lenghìstich" – ch'a l'ha gnun-a protession da la mira europenga, riservà a le LENGHE regionaj e minoritarie. La gàucia adess a fà la gavada 'd disse contraria a mostré 'l Piemontèis! E parèj noi i restoma antërdoà: chi voté? A ven veuja 'd resté al ciabòt. A l'é motobin anmagonant ëd vëdde che la gàucia (italian-a e piemontèisa) a sia ancor malavia 'd giacobinism, e a l'àbia nen capì che mostré la lenga dël pòst ai foresté a veul dì smonje la ciav ëd la ca, për mostreje cola coltura genita ch'a sarìa malfé amprende fòra dla Scòla. Sensa dì, peui, che fé 'd classifiche tra lenghe e colture a l'é rassism pur e che, com a disìa Simone Weil, "chi a l'é dësraisà a dësreisa".
As podrà dëscute sël "coma" mostré 'l Piemontèis, ma nen se feje trové l'uss ëd bòsch ëd la Scòla…
Tavo Burat

… le autre fomne e ël piemontèis

A l'é piasume l'articol ansima a le masnà bilenghe e i spero che i continuereve a anteresseve a costi argoment. Da le esperiense arportà da chi ch'a l'ha rëspondù as vëdd che squasi sempre a son ij pare che a parlo piemontèis ant le famije bilenghe, mentre le mare a dòvro l'italian. I chërdo che a sarìa anteressant capì përché le dòne a tendo ëd pì a parlé italian.
A propòsit d'"é!", i penso che a sia lòn ch'a-i va për dimostré che ël piemontèis a va bin për traté ëd qualsissìa argoment. […] Am piaso an particolar la session "question ëd lenga" e cola ëd siensa, ch'a mostra coma as peussa dovré ël Piemontèis anche për traté d'argoment tecnich e sientifich. L'apont che i deuvo fé a riguarda l'aprossimassion anvers a la grafìa che i l'hai

Pinòt - ëd Gianni Soria

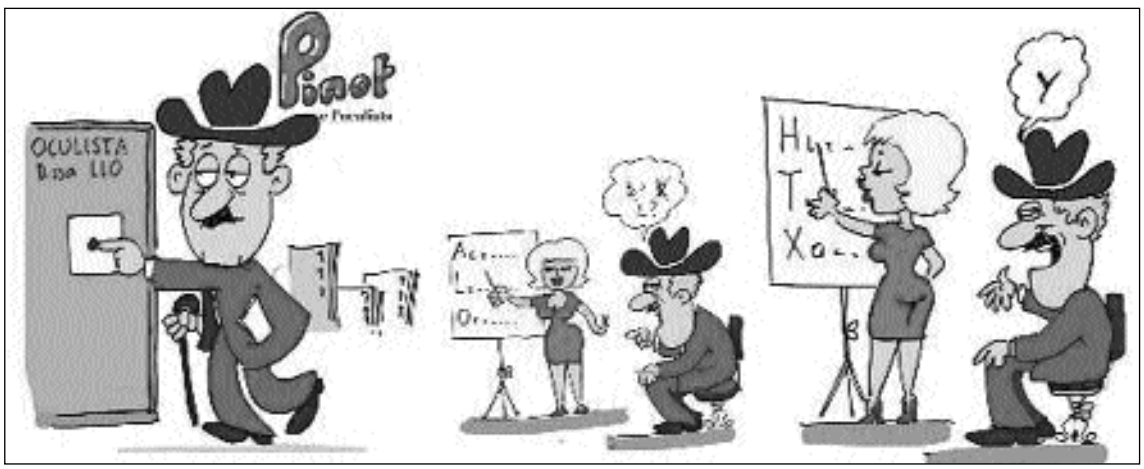

notà an vàire articoj. I penso che a ventrìa buté pì d'atension a scrive, an evitand ël fé d'eror grossolan che a pòrto eva al mulin dij detrator dël Piemontèis, ch'a l'han bel fé a ribadì che a l'é nen na lenga. Certament, për rende le vàire parlade locaj, as deuv ël vòlte "rusé" con la gramatica e le regole ël l'ortografia, ma i chërdo che sòn a vada bin se un a scriv na poesìa o un racont, ma chi ch'a scriv n'articol a dovrìa second mi apliché le regole dël Piemontèis e consulté gramatica e dissionari.
Gianpaolo Garnero

AN ARCÒRD

Pòch temp andaré a l'é mancaje madama Marisa Cerrato, d'Ast, n'amisa conossùa da tròp pòch temp, che a scrivìa poesìe e cite conte an piemontèis.
A l'avìa vaire amis, a conossìa tut Ast, ma i l'hai mai sentila dì mal ël na përson-a. A l'era nen curiosa, ma con bel deuit as fasìa conté tut; at dasìa ël consej pressios, a savìa parlé con ël cheur!
Purtròp Nosgnor a venta che a l'avèjssa dabzògn an Paradis, e ant ël gir ël set di a l'ha portanla via. Ma la mòrt, con tut che a smija na ròba bruta, a l'ha nen riessù a dëstachene: Marisa a l'é sì, an parla tuti ij di, an dà la fòrsa ël continué. Tuti ij di am ven an ment na sò paròla, na stròfa ël na sò poesìa. Marisa a l'era talment svicia e pontùa che soens a-j capitava ël feje corage a le përson-e che a stasìo mej che chila, e an coste ocasion sì a disìa: "Quand iv sente nen bin vardeme mi, peui tiré le conclusion!"
A Marisa a-j piasìa tant la mùsica, a-j piasìa canté: a l'é për ës motiv-sì che ij sò novod, coma a l'avìa lassà dit, a l'han sonà la *Paloma* ël di ël sò sepoltura. E quand col violin e col contrabass a l'han antonà cola canson, mè cheur a smijava s-ciopé! Mè euj a vëdìo Marisa balé ansema a sò Mario, e i vëdìa ij sò quàder pien ël color, tra na lacrima e un sangiut, cioch ël l'amicissia che Marisa a l'ha savù regaleme, i sentìa sò vos che a disìa un-a ël sò ùltime poesìe.
Ciao Marisa!, is sentoma doman.
Luciano Ravizza

Marisa Cerrato

é!
a pùblica
le litre dij letor.
Le litre a devo
esse signà e a
peulo esse rangià
o scursà për
ciairificassion.
Scrive a:
Via Guastalla 17 - 10124 Turin
litre@e-opinion.info

é! a dzorvivrà - mej, a vivrà - mach con tò agiut: abon-te, arneuva tò abonament, passje la neuva a j'amis. Lassa nen che ël seugn dël piemontèis a meuira: fà quaicòs ancheuj!
L'abonament për n'ann (ses nùmer) a costa mach 18 euro

LA VIJÀ PIEMONTÈISA

Lë stèmber passà a l'é torna partìa la "Vijà piemontèisa" ansima a "Radio Cuneo Nord", trasmission ëd mùsica, coltura e literatura piemontèisa nassùa 'nt j'agn 80 da n'ideja 'd barba Guido con la colaborassion técnica 'd Sergio Macari.
An tuti costi agn la trasmission a l'ha portà la vos ëd nòste rèis ant le ca dla provinsa Granda (e nen mach). Na vos còtia, càuda, pien-a, cola dël poeta e prosador ëd la Spinëtta 'd Coni, Guido Musso, conossù da tuti coma barba Guido, ch'a l'ha portà la trasmission fòra 'd tùa. Adess, dòp disdeut agn a l'ha lassà la trasmission ën man a doi giovo magìster ëd lenga piemontèisa, Dàvid Damilan ëd Cavalion e Vàlter Bërgèis ëd Bra.
A l'é 'n badò nen da pòch ardité na trasmission parèj amportanta, ma ij doi giovo vajant a l'han già dit che, un pass dòp l'àutr, a faran tut lòn ch'a podran. A l'han già sperimentà le vijà "fòra studio" con ël Carlevé 'd Salusse e con la festa langareula "Canté j'euv", a l'han sercà 'd deje 'd neuv giuss: magara con chèich boro, ma sensa perde 'd vista ij pont cardinaj dla trasmission. An efet al salut final "piemontèis, parlé piemontèis" a l'han mach giontaje "e mostejlo ai vòsti fieuj e ai vòsti novod"; e la canson ch'a deurv ël programa a l'é sempe "Piemont dev vive", canson dij Brandé con le paròle dël grand Milo Bré.
Për chi a veul scoté costa trasmission, le frequense a son FM 104.7 për Coni e FM 98.6 për la resta. J'orari a son al lùn-es a neuv e des ëd sèira e le répliche al màrtes e al saba a 'n bòt meno des dòp-mesdì.
Se chèich grup musicaj a veul mandé sò travaj, la redassion a sarà contenta ëd felo scoté.
E im arcomando: "Piemontèis, parlé piemontèis e mostejlo ai vòsti fieuj".

Radio Cuneo Nord,
C. Vitt. Emanuele II, 1 – Coni
Tel. 0171 69.09.71 -
0171 69.70.34
e-mail: posta@radiocuneonord.it

CONCORS LITERARI PIEMONTÈIS ANCHEUJ

Piemontèis Ancheuj a proclama:
– ël XXIII PREMI 'd POESÌA dedicà a Pinin Pacòt,
– ël X PREMI 'd PRÒSA dedicà a Nino Augelli,
– ël I PREMI 'd POESÌA E MÙSICA dedicà a Alfredino (Alfredo Nicola),
për euvre an lenga piemontèisa e/o për canson ispirà a nòstra tèra.

POESÌA
Ël but a l'é col ëd contribuì a alvé ël ton ëd l'espression poética arciamandse ai prinsipi detà da Pinin Pacòt.

PRÒSA
La pròsa poética 'd Nino Autelli e soe bele fàule dle virtù paisan-e a son un bel esempi d'ispirassion.

MÙSICA
Con ël but d'arviscolé la canson d'autor an piemontèis, conform la tradission e lòn ch'a l'ha mostrane 'l poeta e musicista Alfredino (Alfredo Nicola), mancà des agn fà.

SCÒLE
A l'é motobin agradìa la partessipassion ëd le scòle con travaj individuaj e coletiv.

REGOLAMENT
As peul concore con nen pì 'd tre poesìe, 'd tre pròse inédite e tre canson inédite (test e mùsica) a la data dla premiassion. Ël tema a l'é lìber.
Ij travaj a devo rivé an 5 còpie a la:
Segreterìa dij Concors 2005 Piemontèis Ancheuj
Strada Settimo, 92 - 10156 - Turin
nen pì an là dël 31 ëd magg 2005

Mach su un-a dle sinch còpie a dovrà essje 'l nòm, ël cognòm e l'indiriss ëd l'autor (facoltativament ëdcò 'l nùmer telefònich). La grafìa a dev esse cola "stòrica", ciamà 'dcò "piemontèisa moderna". J'euvre a saran nen restituìe e "Piemontèis Ancheuj" as riserva ògni dirit ëd publicassion.
A ògni partessipant (meno che le Scòle) as ciama un contribù 'd 10 euro, për spèise 'd segreterìa, indipendentement dal nùmer ëd j'euvre spedìe. Ij nòm dij component ëd la Giurìa a saran fàit conòsse prima dla cerimònia 'd premiassion; sò giudissi a l'é inapelàbil.

PREMI
Al prim classificà ëd minca session: 250 euro.
Ij prim tre classificà d'ògni concors e coj ch'a vagno le "Segnalassion ëd Mérit" a saran premià con mudaje e con lìber. A tuti ij partessipant a vnirà dàit un atestà an bërgamin-a përsonalisà.
La data, ël leu e ël programa dla premiassion a saran comunicà an sij pròssim numer ëd "Piemontèis Ancheuj".

CON L'ANDI ËD TURIN 2006

An gené 2004 la Comun-a ëd Turin a l'ha mandà ai Turinèis a l'ëstrangé un calendari con ij dissegn ëd ciadeuvre d'architetura da realisé an sità për ij Gieugh Olìmpich dël 2006. N'ann pì tard *é!* a campa n'euj për vëdde anté che a son ij cantié dij proget dël calendari.

ËL PROGET

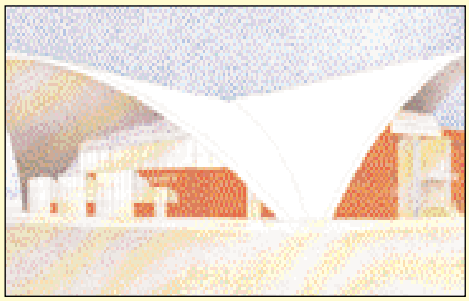

PALAVELA

Proget: Gae Aulenti e Arnaldo De Bernardi për Agenzia Torino 2006
But: patinagi artistich e short track. Ancor da definì l'utilisassion dòp dij Gieugh.
Localisassion: v. Ventimiglia
Capassità: 9.400 pòst

ANCHEUJ

ËL PROGET

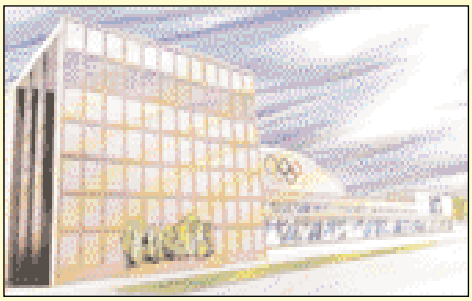

TURIN ESPOSISSION

Proget: Salvatore Calì Quaglia, Paolo Napoli për TOROC e Ufissi Tecnich ëd la Sità ëd Turin
But: Hockey an sla giassa. Dòp dij Gieugh as dovrerà për congress, fere, esposission.
Localisassion: cors Massimo D'Azeglio
Capassità: 6.000 pòst

ANCHEUJ

sorgiss: Comun-a ëd Turin

sorgiss: Vera Bertolino

"*é!*„ A DIPEND ËDCÒ DA TÒ AGIUT!

IJ PRESSI DJ'ABONAMENT (1 ann, 6 nùmer):

Ordinari:	*Piemont e Italia*	18 Euro	*Strangé*	35 Euro
Sostnidor:		36 Euro		70 Euro

con un cadò a piasì:

A) *Grammatica della lingua piemontese* ëd Michela Grosso

B) Videocassiëtta *Dai frej piemontèis d'Argentin-a*

C) *Coretor Ortogràfich Piemontèis*, Cd për mijoré l'ëscritura (për Windows)

Benemerit:	72 Euro	90 Euro

con tuti e tre ij cadò elencà sì dzora opura con ël *Profilo di storia della letteratura in piemontese* ëd Gianrenzo P. Clivio

507 pàgine. N'euvra fondamental për conòsse nòsta literatura.

COMA ABONESSE

Piemont e Italia

An pòsta:

versament an sël cont corent postal n. 53050969 antestà a Associazione Piemontpress, via Guastalla 17, 10124 Turin

An banca:

bonìfich an sël cont BancoPosta antestà a Associazione Piemontpress
Basic Bank Account Number (BBAN):
E 07601 01000 000053050969

Strangé

Da l'Union Europenga

as peul paghesse an fasend un bonìfich bancari an sël cont antestà a Associazione Piemontpress
International Bank Account Number (IBAN):
IT 70 E 07601 01000 000053050969
Bank Identifier Code (BIC): BPPII-TRRXXX

Fòra da l'Union Europenga:

contatene për ij detaj

Për l'abonament sostnidor, indiché la sernia (a-b-c) an sël boletin o ant la causal

www.tesietesti.it

N'adressa ùnica
për tuti vòst abzògn
ëd comunicassion

Tesi & testi
un mond ëd paròle

tradussion

interpretassion

localisassion

redassion técnica

ampaginassion

Tesi & testi • via Guastalla, *17 – 10124* Turin • tel. *011 83 52 62* – fax *011 83 79 95* • www.tesietesti.it – info@tesietesti.it